

NAZIM HİKMET ŞİİRİNDE GELECEK VE UMUT

Tahir Şilkan

Nazım Hikmet; Aragon, Mayakovski, Nezval, Lorca, P. Neruda, B. Brecht, Eluard ile birlikte 20. Yüzyılın en büyük şairlerinden biridir. Bütün şiirlerinde, anlatımında ulaştığı büyük ustalık ve şiire yaptığı katkısıyla çağlar geçse de unutulmayacaktır. Nazım Hikmet insanın ve insanlığın bütün hallerine dair şiirler yazmıştır. Nazım Hikmet sınırsız ve sınıfsız bir topluma inanan, bunun mücadelesini hayatın her alanında veren bir komünisttir.

"Ben bir insan, ben Türk şairi Komünist

Nazım Hikmet ben,

Tepeden tırnağa insan,

Tepeden tırnağa kavga, hasret ve ümitten ibaret ben..."

İçeride yattığı uzun yıllar sonrasında kendisine yönelen ilgideki, "romantizm"

nitelemesinden rahatsızlığını, Bursa cezaevinde hapis yatarken yazdığı şiirle ortaya koyar:

"Sevdalınız komünisttir

On yıldan beri hapistir

Yatar Bursa Kalesinde..."

Nazım Hikmet, kendisini realist-diyalektik-materyalist iyimser bir insan olarak niteler. "Gerçek olarak kabul etmediğim şeye, gerçekliğini ispat etmemiş şeye inanmam ve inanmadığım şeye sanatımı alet etmem..." "Nazım Hikmet, hayatını ve sanatını yaratıcı, geniş halk yığınlarının hayatına ve yaratıcılığına samimi bir biçimde bağlamıştır. "...İnsanlarımı seviyorum, bütün zaafıları ve kepezeliklerine rağmen onlara güveniyorum, tarihi onlar yapmışlardır ve onlar yapacaklardır."

Nazım Hikmet insanlığın gücüne, gelecek günlere inancı ve umuduyla seslenir.

"Aya gidilecek – daha da ötelere

Teleskopların bile görmediği yere,

Ama bizim dünyada ne zaman kimse aç kalmayacak,

Korkmayacak kimse kimseden

Emretmeyecek kimse kimseye

Yermeyecek kimse kimseyi

Umudunu çalmayacak kimse kimsenin

İşte ben komünistim bu soruya

Karşılık verdiğim için..."

Nazım Hikmet şiirinde gelecek anlatımı bir özlem, bir hasrettir hiç şüphesiz.

Ancak Nazım Hikmet'te gelecek; boş bir inanç, bir ütopya değil; geçmişten geleni bağrında taşıyan, geçmişte yaşananlardan esinlenen, tarihsel maddeci bir dünya görüşüyle dünyanın nereden nereye gittiğini gören, bilen birinin ete kemiğe büründürdüğü inancıdır.

Şeyh Bedreddin Destanı'nda anlattığı 15. Yüzyılda bu ülke topraklarında yaşanan bir deneyimin ışığını hep taşır Nazım Hikmet.

"Hep bir ağızdan türkü söyleyip

Hep beraber sulardan çekmek ağrı,

Demiri oya gibi işleyip hep beraber,

Hep beraber sürebilmek toprağı,

Ballı incirleri hep beraber yiyebilmek,

Yarın yanağından gayrı her şeyde

Her yerde

Hep beraber

*Diye bilmek
İçin"*

On binlerin sekiz binini verip yenilmesini ekonomik, sosyal, tarihsel koşulların zaruri bir sonucu olarak kabullenir ama dinsel bir inançla değil, bilimsel bir inançla yineler.

"Bedreddin yine gelecek, sözü, bakışı, soluğu ile gelecek!

Diyalektik-maddeci tarih anlayışını şiirinde ortaya koyar Nazım Hikmet. Bilindiği üzere Nazım Hikmet, siyasal bilimler, edebiyat, sanat alanında yüksek öğrenim görmüştür.

Kemal Tahir'e Mapushaneden yazdığı bir mektubunda doğa bilimlerini yeterince bilmemiş olmasından duyduğu hayıflanmayı okursunuz.

Tarih, astronomi, fizik, sosyoloji, felsefe ise eğitimi görmemiş olsa bile bilgili olduğu bilim alanlarıdır.

İnsanlığın ortaya çıkışının, dünyanın kuruluşundan milyonlarca yıl sonra olduğunu bilir. Dinsel hurafelere prim vermez ve bilimsel bilgisini şiirinde ortaya koyarak okuyucusunu bilimsel bilgiyle bilinçli kılar.

Örnekleyelim,

"... Bu dünya...

Yıldızların arasında bir yıldız,

Hem de en ufaklarından,

Mavi kadifede bir yıldız zerresi yani,

Yani, bu koskocaman dünyamız..."

(yaşamaya dair-3)

"Ben içeri düştüğümde beri

Güneşin etrafında on kere döndü dünya

Ona sorarsanız

"lafı bile edilmez

Mikroskobik bir zaman...

Bana sorarsanız

"On senesi ömrümün"

Bu dizeler izafiyet-görecelilik teorisine ne güzel bir örnektir.

"şu kara toprağın üzerinde

Yıldızların arasında

Yolculuğumuz

Ne kadarcık zamanın işi ki!...

(mazeret-1947)

Elimizde ateşin sönmeden yanışı,

Taş baltamızın yaban öküzünü yenişi,

Alnımızın genişleyip aydınlanması

Daha dünkü mesele

(Mazeret-1947)

Nazım Hikmet, tarih bilincine sahip bir insan olarak geçmişte yaşananların bilgisine haizdir.

Şiirinde bunu gösterir:

"Doğrultup belimizi kalktıığımızdan beri iki ayak üstüne,

Kolumuzu uzunlaştırdığımızdan beri bir lobut boyu

*Ve taşı yonttuğumuzdan beri
Yıkan da, yaratan da biziz;
Yıkan da, yaratan da biziz, bu güzelim, bu yaşanası dünyada
Arkamızda kalan yollarda ayak izlerimiz kanlı,
Arkamızda kalan yollarda ulu uyumları aklımızın, ellerimizin, yüreğimizin,
Toprakta, taşta, tunçta, tuvalde, çelikte ve plastikte..."*

Nazım Hikmet kendisini insanlığın bir parçası sayar. Ayrımsız bütün insanları (şüphesiz emek sömürücülerini, kanlı diktatörleri, insanlık düşmanı faşist katilleri değil) sever. Dünya halkları arasında ayrım gözetmez ve bütün insanlığın yeni bir dünya, yeni bir âlem düşünün seslendiricisi olur.

"... Biz, kendimizi bütün insanlıkca yaratılmış değerlerin, bütün insanlık kültürünün mirasçısı sayarız. Bütün insanlık, yalnız Avrupa, yalnız eski Yunan, Roma, Rönesans değildir. Asya'sıyla, Afrika'sıyla, Amerika'sıyla bütün dünyadır. Çin, Japon klasikleri, Hint, İran, Türk klasikleri ve halk sanatlarımızın bütün insanlık kültür hazinesindeki payı diğerlerinden hiç de aşağı değildir. Resimde de, şiirde de, heykelde de, edebiyatta da bu böyledir."

Nazım Hikmet'de gelecek günlerin dünden ve bugünden daha güzel, daha ileri olacağı inancı, diyalektik-maddeci bir tarih anlayışının yansımasıdır.

*"O duvar, o duvarınız, vız gelir bize vız!
Bizim kuvvetimizdeki hız,
Ne bir din adamının dumanlı vaadinden
Ne de bir hülyanın gönlü yakışındandır.
O yalnız
TARİHİN O DURDURULMAZ AKIŞINDANDIR.
Bugün yarına çıkar,
YARIN BUGÜNÜ YIKAR VE DURMADAN AKAR, AKAR, AKAR..."*

*"Rüzgâr akar gider
Aynı kiraz dalı bir kere bile sallanmaz aynı rüzgârla
ağaçta kuşlar cıvıldar
Kanatlar uçmak ister,
Kapı kapalı
Zorlayıp açmak ister.
Ben seni isterim
Senin gibi güzel
Dost
Ve sevgili olsun hayat..
Biliyorum henüz gitmedi
Sefaletin ziyafeti
Bitecek fakat."*

Bitecek sefalet der Nazım Hikmet, umutludur. Umudunun kaynağı emekçilerin elleridir. Emekçi halkın birleşik mücadelesidir. Emekçi halkların, işçi sınıfının yeni bir dünya, bambaşka bir âlem için vermesi gereken, verdiği, vereceği mücadeledir. Prometheus'dan başlamak üzere daha ileri, daha özgür olmak için insanın her alanda verdiği mücadeleyi örnekler Nazım Hikmet.

Dört ayrı ulustan, farklı alanlardaki emekçileri anlatır. İnsanlığın geçmişteki mücadelesini örneklerken

Jilber çiftçi-köylü, Mafeo napoliten besteci, Con ve Hans işçidir.

Özellikle Hans'ın kendini anlatması, devraldığı mirasın büyük olduğunu gösterir.

"Ellerimin soyu meşhurdur.

İlk önce Mançister tezgahlarında göründü ceddî

ve 1839'da Fransa'ya kan içinde girdiler

Ve 1848'de Engels'le beraberdiler.

Ve sonraları ne zaman çocuklardan biri

Karanlık görse hayatını

Büyük amca ona anlatırdı hatıratını

1871

Paris Komunası'na dair

Ellerimin soyu meşhurdur

Babalar 1917'de muzaffer oldu.

Bavyera'da kurşuna dizildi kardeşleri

Ve teyze çocukları

Düştü iki yıl İspanya'da

Tarihin en meşhur ailesindendi

Ellerim.

Ben hans

Ben Prusyalı Proleterim..."

Umutludur Nazım Hikmet, en umutsuz en mutsuz olduğunda bile bu umudu seslendirir.

"...öfkeden ağlanasıya sersem,

Gaddarcasına bedbahtız

Fakat asla umutsuz değil"

(mazeret-1947)

Aynı mutsuz, umutsuz olduğu günlerde Bursa cezaevindeyken, 8 senedir hapisteyken, karaciğerinde, kalbinde, neredeyse bütün vücudunda rahatsızlıklar varken ve daha 18 yıl varken açılmasına demir kapının o özlediği dünyayı anlatır.

"...masmavi uçsuz bucaksız, koskocaman,

Hür ve bahtiyar

Yepyeni bir dünya..."

(Uludağ'a Dair – 1947)

Sevgilim der, Nazım Hikmet:

"Bu ayak sesleri, bu katliamda

Hürriyetimi, ekmeğimi ve seni kaybettiğim oldu,

Fakat açlığın, karanlığın ve çılgınlığın içinden

Güneşli elleriyle kapımızı çalacak olan

gelecek günlere güvenimi kaybetmedim hiçbir zaman."

Çünkü der, Nazım:

"Fevkalade memnunum dünyaya geldiğime

toprağını, aydınlığını, kavgasını ve ekmeğini seviyorum.

*Kutrunun ölçüsünü santimine kadar bilmeme rağmen
ve meçhulüm değilken güneşin yanında oyuncaklığı
Dünya, inanılmayacak kadar büyüktür benim için"*

Nazım Hikmet gelecek güzel günlerin çocukların ellerinde büyüyeceğini yazar:
*"Kanlı ayak izlerimizin mi önümüzdeki yollarda duran?
Bir cehennem çıkmazında mı sona erecek önümüzdeki yollar?"*

Sorularının yanıtını aynı şiirinde şöyle verir:

*"Çocukların avuçlarında günlerimiz sıra bekler,
Günlerimiz tohumlardır avuçlarında çocukların,
Çocukların avuçlarında yeşerecekler."*

"Hürriyet hepimize yetmiyor" ama der Nazım,
*"Hürriyet hepimize yetebilir
Kitap hepimize yetebilir
Ormanların ki kadar uzun olabilir ömrümüz
YETER Kİ, EKMEK, GÜL VE HÜRRİYET YOLUNDA
DÖVÜŞEBİLMEK İÇİN YAŞAYABİLELİM.
Yaşamayı ciddiye alalım!
Yani öylesine ciddiye alacaksın ki yaşamayı,
Yetmişinde bile, mesela, zeytin dikeceksin
Hem de öyle çocuklara falan kalır diye değil
Ölmekten korktuğun halde ölüme inanmadığın için
Yaşamak yanı ağır bastığığın..."*

Nazım Hikmet insanlığın "bu yaşanması dünyada" olması gerekenden az, çok az "misafir kaldığı" düşüncesini ortaya koyar.

Eğer, *"ellerimiz balçık gibi itaatli,
Ellerimiz karanlık gibi kör,
Ellerimiz çoban köpekleri kadar aptalsa ve ellerimiz isyan etmiyorsa
Bu bezirgân saltanatı ve bu zulüm bitmeyecek"* der ama umudunu da ortaya koyar.

*"...Gün gelecek, insanlar çok uzun
Çok bahtiyar yaşayacaklar.
(çünkü) insanın yüreği ve kafası var...
İnsanın elleri...
İnsan?
Ne zaman ki
Nerede ki,
Hangi sınıftan
Onların insanları
Bizim insanlarımız
Ve her şeye rağmen
Yeni bir dünya için yapılan kavga"*

(bir küvet hikayesi 1940)

*"Kapansın el kapıları
Bir daha açılmasın!
Yok edin insanın insana kulluğunu
Bu davet bizim!"*

Nazım hikmet, gelecek günlerin güzel olacağına inanmasına karşın, içinde yaşadığı güçlükler, acılar, savaşlar ve yokluklarla dolu çağdan mutludur. Bunu yazar da:

*"uyumak şimdi,
Uyanmak yüzyıl sonra, sevgilim...
- Hayır. Kendi asrım beni korkutmuyor.
Asrım sefil, asrım yüz kızartıcı
Asrım cesur, büyük ve kahraman
Ben yirminci asırlıyım
Ve bununla övünüyorum
Bana yeter, yirminci asırda olduğum
Safta olmak, bizim tarafta olmak
VE DÖĞÜŞMEK YENİ BİR ÂLEM İÇİN*

Nazım Hikmet, "Ceviz Ağacı ve Topal Yunus'un Hikayesi'nde

*" herhal ilerdedir
Yaşanacak günlerin en güzelleri "*

(Çünkü)

*SABAHIN SAHİBİ VARDIR
GÜN DAİMA BULUTTA KALMAZ*

*Herhal ileridedir
Yaşanacak günlerin
En güzelleri*

Şeyh Bedreddin ve müritlerinin yenilgisi üzerine, destanını

*"Ne ah edin dostlar, ne ağlayın
DÜNÜ BUGÜNE
BUGÜNÜ YARINA BAĞLAYIN"*

sözleriyle tamamlar.

Mücadele çağrısını yapar ve başka bir şiirinde haykırır.

*"En güzel deniz:
Henüz gidilmemiş olanıdır.
En güzel çocuk
Henüz büyümedi
en güzel günlerimiz
henüz yaşamadıklarımız
ve sana söylemek istediğim en güzel söz:
henüz söylememiş olduğum sözdür."*

Nazım Hikmet henüz 61 yaşında yaşamını yitirir ancak kendisi bunun bir bitim değil bir başlangıç olduğunu yazar. Bu ölümden sonra diriliş inancı değildir.

AYRILIK YAKLAŞIYOR HERGÜN BİRAZ DAHA

*GÜZELİM DÜNYA ELVEDA!
VE MERHABA K Â İ N A T..."*

Nazım Hikmet, paranın padişahlığını ve yobazın karanlığını yenecek olan işçi sınıfına seslenir. Umudu ondadır çünkü.

*Türkiye işçi sınıfına selam!
Selam yaratana!
Tohumların tohumuna, serpilip gelişine selam!
Bütün yemişler dallarınızdadır.
Beklenen günler, güzel günleriniz ellerinizdedir.
Haklı günler, büyük günler,
Gündüzlerinde sömürülmeyen, gecelerinde aç yatılmayan
Ekmek gül ve hürriyet günleri*

Nazım Hikmet insanoğlunun çok uzak yıldızlara gideceğine inanır, gidilmesi gerektiği inancını seslendirir.

*Aya, Merih'e, Kosmos'a ölü yıldızlara...
Merih'e giden kosmos gemisinde turistler
Yeryüzünce yazılmış şiirler okuyacak
.... Sözü beste beste, renk renk, kat kat açarak
En sırlı çekirdeğe ulaşabilecekler.*

Ama daha da önemlisi der Nazım,

*Kosmos'a filan gidip gelecek
İş bunda değil!
YERYÜZÜNDE GÖRECEK MUCİZENİN BÜYÜĞÜNÜ
TEK İNSAN MİLLETİNİ pırıl pırıl*

Ben iyimserim, dostlar, akarsu gibi...

Nazım Hikmet'in kurmak istediği
Sofra güneşin sofrasıdır:

*Dostların arasındayız
Güneşin sofrasındayız
der ve gelecekte tüm insanların, kardeş olacağını müjdeler.*

*KOSMOSUN KARDEŞLİĞİ ADINA
Yıldızlardan birinde
Hangisinde bilmiyorum
Yıldızlardan birinde konuşacak elçimiz
Hangi dilde bilmiyorum
Yıldızlardan birinde konuşacak elçimiz onunla
Tovariş diyecek
Söze bu sözle başlayacak biliyorum
Tovariş diyecek
Ne üs kurmaya geldim yıldızına
Ne petrol, ne yemiş imtiyazı istemeğe
Koka kola da satacak değilim*

*Selamlamaya geldim seni
Yeryüzü umutları adına,
Bedava ekmek ve
Bedava karanfil adına
Mutlu emeklerle mutlu dinlenmeler adına
Yarın yanağından gayrı her yerde her şeyde
Hep beraber diyebilmek adına*

*EVLERİN
YURTLARIN
DÜNYALARIN
VE KOSMOSUN KARDEŞLİĞİ ADINA*

Nazım Hikmet gelecek mutlu, güzel günlere inanmaktadır. Ama ondaki bu inanç dinsel bir inanış değildir.

Kuvay-ı Milliye Destanında açıklar bunu:
*Gelecek günler için
Ayet inmedi bize
Onu biz, kendimiz
Vaat ettik kendimize...*

"Hiçbir Ağaç Böyle Harikulade Bir Yemiş Vermemiştir. Şiirinde gelecek güzel günlere inancının kaynağına ilişkin düşüncesini açıklar.

*Topraktan ateşten ve denizden doğanların
En mükemmeli doğacak bizden"*

"ve insanlar ellerini

*korkmadan
düşünmeden*

Birbirlerinin ellerine bırakarak

Yıldızlara bakarak:

"Yaşamak ne güzel şey"

diyecekler.

Nazım Hikmet'in özlediği dünyayı sosyalizmi, komünizmi şiirlerinde tanımlamaya çalışır, Münevver Andaç'a mektup biçiminde yazdığı şiirde sosyalizm der Nazım;

Sosyalizm,

Yani şu demek ki, dayı kızı

Sosyalizm,

Senin anlayacağın yani,

El kapısının yokluğu değil de

Ekmeğimizde tuz,

Kitabımızda söz

Ocağımızda ateş oluşu hürriyetin

Yahut başkası yel de,

Sen yaprakmışsın gibi titrememek

Bunun tersi yahut...

Nazım Hikmet şiirinde sosyalizm;

*"Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
Ve bir orman gibi kardeşçesine'dir."*

Ya da

Birer birer

*Ve hep beraber
İpekli bir kumaş dokur gibi
Hep bir ağızdan
Sevinçli bir destan okur gibi
Yaşanacak zamandır*

Nazım Hikmet ümidin düşmanı olanların yenileceğine ve "bir daha geri dönmek üzere yıkılıp gideceklerine inanarak seslendirir umudunu:

*"ve elbette sevgilim, elbet
Dolaşacaktır elini kolunu sallaya sallaya
Dolaşacaktır en şanlı elbisesiyle; işçi tulumuyla
Bu güzelim memlekette hürriyet"*